

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 29

Рівне – 2017

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного ун-ту. – Вип. 29. – Рівне : РДГУ, 2017. – 305 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м.Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила – кандидат історичних наук, професор (м.Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, доцент (м.Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м.Чернівці)

Шугаєва Людмила – доктор філософських наук, професор (м.Рівне)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, доцент (м.Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м.Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м.Ченстохова, Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор (м.Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м.Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м.Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м.Рівне)

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 10 від 30 листопада 2017 р.

ISSN 2519-1942

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 червня 2016 р.)

**Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.**

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ,
isf_rdgu@ukr.net
<http://isf.rv.ua/>

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

Юліан Шульга, який закінчив Академічну Гімназію у Львові, вивчав філософію у Львівському університеті, затим навчався в університетах Цюріху і Амстердама (в Амстердамі він переклав українською мовою скорочену працю Ж. Кальвіна «Інституція або навчання християнської релігії»); Зенон Бачинський, навчався на філософському факультеті Львівського університету, згодом у Пресвітерській семінарії в Пітсбургу, а потім у Манітобській колегії у Вінніпегу; Максим Березинський – закінчив Львівський університет, пізніше отримав освіту в Манітобській колегії у Вінніпегу. Окрім того, на навчання у 1927 році за кордон виїхали: Теодосій Довгалюк, Теодосій Семенюк та В. Боровський, – до Венцборку, що у Західній Польщі; Теодор Бурко до Швейцарії, Михайло Боровський до Голландії. Затим, у 30-роках ХХ ст. УЄРЦ дбає про підготовку і молодих кадрів. Так, в університеті у Варшаві навчалися – В.Лехник, М. Лехник, М. Жураковський, П. Хом'як, В. Яровенко, М. Генік-Березовський; в Цюріху – М. Яремко; в Кампені (Нідерланди) – В. Слободян; у семінарії у Венцборку – Т. Салаяк, В. Малевич, О. Ферлей, Ф. Семенюк; Іван Гуцуляк – в Оломунці (Чехо-Словаччина); Ю. Ключевський – в Единбурзі (Шотландія), П. Хом'як – в Монтеліє (Франція).

До релігійної освіти також долучалися дівчата. Так, декількох українських дівчат було послано до протестантських шкіл домашнього господарства в Західній Польщі. Місійна школа дияконів в Альтоні (Німеччина) прийняла у 1936 році Марію Майданюк. Курс навчання у цій місійній школі тривав три роки.

Таким чином, у галузі освіти діячі УЄРЦ робили спробу впроваджувати у життя комплексну програму, яка передбачала заснування церквою приватних шкіл різних типів і рівнів, проте система освіти, як і сама церква, перебувала у стадії організації; відбувався активний пошук шляхів пристосування до специфічних етноконфесійних та суспільно-політичних умов Західної України. Цей процес був штучно перерваний подіями Другої світової війни та радянізацією регіону. Однак, аналіз системи освіти Української євангельсько-реформованої церкви дає нам можливість стверджувати, що вона, була фаховою, прагнула відповідати вимогам часу та забезпечити своїх прихильників необхідними знаннями для майбутньої професійної та громадської роботи.

Джерела та література

1. Віра і Наука. // 1927. Ч. 7.
2. Домбровський О. Нарис історії Українського Євангельсько-Реформованого руху / О. Домбровський. – Нью-Йорк; Торонто, 1979. – 622 с.
3. Історія релігії в Україні: В 10 т. Т. 5. Протестантизм в Україні: ранній протестантизм. Пізній протестантизм. Баптизм / редкол. П. Яроцький ; редкол. П. Кралюк. – Київ: Світ Знань, 2002. – 424 с.
4. Любашенко В. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій / В. Любашенко. – Львів: Видавнича Спілка «Просвіта», 1995. – 350 с.
5. Соловій Р.П. Українська реформаторська церква: спроба реалізації ідеї національної церкви (20-30 р.р. ХХст.) / Р.П. Соловій // Українське релігієзнавство. – 1999. – № 11. – С. 51–57.
6. Яроцький П.Л. Протестантські церкви як фактор конфесійної рівноваги, толерантності й стабільності українського суспільства / П.Л. Яроцький. // Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні: Збірник наукових матеріалів / Держ. департамент у справах релігій, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. – К.: [б. в.], 2005. – С. 22–30.

УДК 94(477)(092),,1881/1979”

Валентина Добровичська

ГРАНІ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ РОМАНА ІЩУКА (1881-1979 рр.)

У статті досліджено біографічний матеріал, який дає змогу скласти уявлення про внутрішній світ галичанина Романа Іщука та формування його суспільно-політичних поглядів. Проаналізовано етапи його життєдіяльності за різних політичних влад. Висвітлено волинський період життя Р. Іщука та наголошено на його багатогранній діяльності як громадського діяча. Увагу звернуто на педагогічну працю в період радянської влади та нацистської окупації. З'ясовано його дії з порятунку євреїв від голокосту в роки Другої світової війни. Простежено життя в еміграції та відзначено його національну свідомість і роль в освітньому середовищі української діаспори.

Ключові слова: Волинь, Галичина, Друга Річ Посполита, Волинське українське об'єднання, суспільно-політична діяльність, радянська влада, педагогічна праця, еміграція, США.

The purpose of the study is to show the life and multifaceted activity of public and political figure Roman Ishchuk in Ukraine and emigration comprehensively, based on a wide range of sources of Ishchuk's family

archives and the works of contemporary Ukrainian historians. To achieve this goal a set of general scientific and special research methods has been used. The general scientific methods have been used, such as: principles of historicism, systemicity and scientific objectivity based on the priority of documentary sources. In order to solve the problem, special historical methods of research have been applied: the problem-chronological and historical biography approaches to reveal the milestones of the life and activity of the historical person.

The article deals with the biographical material that allows us to make an impression about the inner world of Galician Roman Ishchuk and the formation of his socio-political views. The stages of his life and the leadership of various political authorities have been analyzed. The Volyn period of R. Ishchuk's life (1927-1944) has been highlighted and the emphasis has been placed on the multifaceted activity of the public figure.

In Poland R. Ishchuk takes an active part in Volyn Ukrainian association - a party of pro-Polish direction and public educational societies «Ukrainian School» and «The Society of associates of the Private Ukrainian Gymnasium in Rivne». The activity for the development of the Ukrainian cooperative movement in Volyn has been substantiated. The attention has been paid to pedagogical work during the period of Soviet power and Nazi occupation. His actions to rescue Jews from Holocaust during World War II have been clarified. His life in emigration has been traced, his national consciousness and the role in the educational environment of the Ukrainian diaspora have been emphasized.

Key words: Volyn, Galicia, Second Commonwealth, Volyn Ukrainian association, social and political activities, Soviet power, pedagogical work, emigration, the USA.

В статті досліджено біографічний матеріал, який дозволяє скласти представлення про внутрішній світ галичанина Романа Іщука і формування його суспільно-політичних поглядів. Проаналізовані етапи його життєдіяльності при різних політичних режимах. Освітлено волинський період життя Р. Іщука і зроблено акцент на його багатогранній суспільній діяльності. Увага звернена на педагогічну роботу в період радянської влади і нацистської окупації. Вияснено його дії з метою порятунку євреїв від холокосту в роки Другої світової війни. Прослідковано життя в еміграції і підкреслено його національне свідомість і роль в освітній середовищі української діаспори.

Ключевые слова: Волинь, Галичина, Друга Річ Посполита, Волинське українське об'єднання, суспільно-політична діяльність, радянська влада, педагогічний труд, еміграція, США.

Актуальність дослідження. Серед відомих політичних емігрантів, що опинилися на Волині, ім'я Романа Іщука залишається в тіні. У науковій літературі висвітлена його політична діяльність у Волинському українському об'єднанні міжвоєнного періоду, тоді як багатогранна діяльність на ниві громадської, педагогічної та культурно-освітньої праці на українських землях та в еміграції залишилася маловивченою. У життєписі галичанина Р. Іщука чимало сторінок, котрі свідчать про його національно-патріотичні переконання й активну життєву позицію, яку він займав у різні періоди, нерідко наражаючись на небезпеку.

Мета дослідження – на підставі широкого кола джерел родинного архіву родини Іщуків і праць сучасних українських істориків комплексно висвітлити життя й багатогранну діяльність громадського, культурно-освітнього та політичного діяча Романа Іщука в Україні та еміграції.

Роман Іщук народився 9 червня 1881 р. в селі Сушному Радехівського повіту на Галичині в багатодітній сім'ї. Відомо, що його мати Анастасія походила з козацького роду, а батько Августин займався комерцією, мав господарський хист, що його успадкував від свого батька, який у молоді роки був послом до Віденського сейму. Подружжя Іщуків, окрім Романа, виховувало ще п'ятеро дітей.

Початкову освіту Р. Іщук здобув у Радехові, а середню – в українськомовній Академічній гімназії у Львові. Через скрутні матеріальні обставини, у яких опинилися його батьки (частина майна згоріла через зумисний підпал), Роман змушений був підробляти приватними уроками, а пізніше й зовсім на рік перервав навчання. У цей період він працював домашнім учителем у польській заможній родині, у якій і винаймав три роки окрему кімнату. Після складання гімназійних випускних іспитів Р. Іщук вступив до Львівської вищої політехнічної школи. Фінансова скрута знову змусила його перервати навчання у вищому навчальному закладі, до того ж, окрім цих негараздів, додалася і фізична недуга – виразка шлунка. На щастя, трапилася слушна нагода влаштуватися в родину священика західноукраїнського села Вікно для підготовки двох синів до матуральних (випускних) іспитів. Окрім приватних уроків, Р. Іщук долучився до громадської праці: організував «Просвіту», бібліотеку, читальню, допомагав у підготовці національних свят і театральних аматорських вистав. У 1914 р., після двох років репетиторства, Р. Іщук повертається до Львова з наміром продовжити перервані вищі студії.

Але плани змінилися з початком Першої світової війни. Окупація Галичини російськими військами, а пізніше їхній відступ, спричинили до ув'язнення українських галичан у Києві, серед яких опинився Р. Іщук [6].

Стараннями українських громадських активісток на чолі з Л. Старицькою-Черняхівською в Києві діяло «Общество помощи беженцам», яке опікувалося полоненими галичанами та їхнім звільненням. У жіночому русі брала участь дружина історика, громадівця Якова Шульгина – народна вчителька Любов і її донька Надія. І допоки тривало клопотання про звільнення заручників, жінки приносили їм продукти харчування. Пізніше, згадуючи про ці події, внучка Наталя Іщук-Пазунок писала, що мама Надія та бабуся Любов «визволили собі зятя, бо вони покохали одне одного й побралися 1915 р.» [5, с. 35–36].

У Києві Р. Іщук продовжив навчання в Київському університеті, який відновив свою роботу 1916 р. після стабілізації становища на фронті й повернення навчального закладу з евакуації. В університеті він вивчав географію та геологію, слухав лекції академіка П. Тутковського [6]. У добу українських національно-визвольних змагань Р. Іщук долучився до державотворчого процесу. Про ці події залишилися поодинокі спогади, що їх занотував його рідний племінник П. Твердохліб. Із них стало відомо про агітаційну роботу Р. Іщука, яку він проводив на противагу більшовицьким лозунгам, що швидко поширювалися в період Центральної ради. П. Твердохліб писав, що Роман Августинович був «добрим промовцем», мав «сильний та разом із тим, лагідний голос» і розповідав йому про свою участь у тих буремних подіях: «Агітатор, стоячи на столі, кричав-переконував, а народ його підтримав – оплески, крики. Я пробився через натовп і голосно сказав: «А тепер я скажу! Послухайте мене!» Не знали, про що буду говорити, тому на мить замовкли. Я швидко вискочив на стіл і почав пояснювати, для чого ми творимо українське військо, за що ми мусимо боротись і в яке військо треба вступати. Під час моєї промови агітатори-комуністи стягали мене зі стола, але я не здавався. Я відчув, що кругом маю вже багато прихильників і навіть ті, що раніше підтримували агітатора, були вже на моєму боці. В тих днях я завербував не менше 300 вояків» [6]. У ті дні формувалося військо під керівництвом С. Петлюри.

Відомості про ці події фрагментарні, тому повноцінно реконструювати участь Р. Іщука в боротьбі за державність України в усій її складності на підставі доступних джерел не вдалося. Відомо зі спогадів, що після проголошення IV Універсалу Центральної ради Р. Іщук займався господарськими справами в одному з міністерств УНР [6]. Слід зазначити, що вся родина Шульгиних долучилася до українського державотворчого руху, зокрема теща Любов і дружина Надія сприяли відродженню українського шкільництва, працюючи в Першій українській гімназії імені Т. Шевченка в Києві. Водночас педагогічну працю Надія поєднала з науково-методичною, увійшовши до складу математичної комісії Товариства шкільної освіти та підготувавши перший україномовний посібник з математики для шкіл. Рідний брат дружини Олександр Шульгин був міністром закордонних справ УНР, а другий брат Володимир входив до Студентського січового куреня й трагічно загинув 29 січня 1918 р. під Крутами. Ці достеменні факти свідчать, що галичанин Р. Іщук займав активну державницьку позицію, але відсутність власних рукописних спогадів не дає змоги чітко простежити його шлях.

Завершення навчання в Київському університеті збіглося зі встановленням 1919 р. більшовицької влади, тому випускникам видали дипломи радянського зразка. Після репресивних дій нової влади щодо учасників національного державотворчого поступу залишатися в Києві родині Шульгиних-Іщуків було небезпечно, тож 1923 р. вони спішно перетнули кордон із Польщею. Через два місяці (поляки на два місяці затримали родину в Ковелі) Р. Іщук із дружиною, тещею й однорічною донечкою Наталією прибули до сестри, що мешкала в батьківському будинку. Щоб заробити на прожиття родини, Р. Іщук влаштувався в Радехові на роботу до повітового союзу кооперативів. Він зайнявся кооперативною справою. У селі Сушному організував ощадно-кредитну спілку та «... переконав селян про недоцільність сіяння збіжжя руками і Кредитова Спілка закупила трієра та кілька сівалок, а члени Спілки позичали їх по черзі, за зголошенням. З часу багатші господарі стали самі купувати ті машини, а Кредитова Спілка подвоїла їх стан і ніхто вже не сіяв збіжжя руками» [6]. Створення українських споживчих кооперативів, які купували сільськогосподарську техніку, оминаючи посередників, привчало селян до комерційної діяльності, підвищувало ефективність праці, а в подальшому сприяло покращенню їхнього добробуту. Набутий на Галичині кооперативний досвід Р. Іщук згодом використає і на Волині, куди сім'я переїде через чотири роки вже з двома доньками: п'ятирічною Наталією і трирічною Марусею. У спогадах Наталія відобразила щасливі миті дитинства, коли люблячий батько бавився з ними у вільний час: «Тато любив нам говорити про давнину і залюбки скандував нам пісні грецької стародавньої поеми «Одіссея». Тато мав добрий голос – баритон і любив нам співати пісні – народні українські з Галичини, а також арії із польських опер. Тато також любив нам танцювати і чим нас забавляв» [8].

У 1927 р. сім'я Ішуків із Любов'ю Шульгиною прибула до Рівного. Дружина Надія Яківна влаштувалася на роботу вчителем математики в місцеву українську приватну гімназію, а Роману Августиновичу диплом радянського зразка завадив у пошуках педагогічної праці. Донька Наталія, відтворюючи події міжвоєнного часу, писала, що виникла ще одна перепона. Коли її батько запитав у старости, чому він не може працювати в навчальних закладах, то йому відповіли так: «На Волині можуть працювати тільки люди римо-католицького чи православного віросповідання. Греко-католики не можуть працювати, бо вони – націоналісти» [8].

Щоб матеріально утримувати родину, Р. Ішук улаштувався на роботу в рівненський повітовий сеймик – орган місцевого самоврядування, де займався розвитком кооперативного руху на Волині. Задля переконливіших аргументів щодо необхідності створення кооперативів у просвітницькій роботі з волинським населенням Р. Ішук надрукував брошури «Про збут» та «Соя, її управа, значіння й користі для сільського господарства». У другій брошурі, надрукованій коштом повітового відділу в 1933 р., указано, що її автор – інструктор кооперації [6].

Р. Ішук вирізнявся й активною політичною позицією у Волинському воєводстві. Після призначення в 1928 р. волинським воєводою Г. Юзевського в політичній площині починається втілення нового регіонального проекту – «волинського експерименту», суть якого полягала в тому, щоб виробити у волинян почуття приналежності до Польської держави та відданості їй. Інструментом для реалізації нової політики стало створення в 1931 р. Волинського українського об'єднання (ВУО) – партії пропольського спрямування. Українська інтелігенція вступала до лав партії, сподіваючись розв'язати українські проблеми через співпрацю з поляками після приходу до влади Ю. Пілсудського. Членами ВУО були передусім колишні прибічники ідей С. Петлюри. Р. Ішук входив до Головної ради ВУО, обійнявши посаду заступника голови. Рівненська управа ВУО щорічно відзначала богослужіння та академії на честь С. Петлюри та вшановувала його пам'ять у річницю смерті. Члени ВУО позиціонували свою діяльність з ідеями С. Петлюри, вважаючи себе його наступниками [4, с. 22, 25; 1, с. 123–124].

Згодом члени ВУО зневірилися в діях польської влади, яка щораз демонструвала непоступливість щодо вирішення національних проблем українців. І хоча розчарування ВУО діями польської влади були очевидні, проте ця партія стала політичною платформою, з якої у легальний спосіб її представники постійно озвучували проблеми українського шкільництва перед урядовцями та сприяли культурно-освітньому поступу української спільноти.

У культурній царині Волинське українське об'єднання долучилося до створення низки товариств. Справою розвою національного шкільництва переймалася передова інтелігенція, що згуртувалася навколо педагогічного товариства «Українська школа» з осередком у Рівному. Очолив товариство український посол до польського сейму Степан Скрипник, який розгорнув на Волині активну роботу з підтримки українського шкільництва. До складу товариства увійшов і Р. Ішук [2, с. 206]. Організація сприяла розвитку українського шкільництва та культурному поступу: закладала приватні школи з українською мовою навчання – початкові й середні; проводила курси українознавства; будувала шкільні приміщення; видавала книги та підручники для українського населення; відкривала книгарні та крамниці.

У 1937 р. українська інтелігенція, яка стояла на захисті національної освіти, створила Товариство приятелів приватної української гімназії. Відсутність власної шкільної будівлі та багатолітні змагання за отримання гімназією державного статусу не увінчалися успіхом, тому й надалі українська спільнота шукала виходу зі скрутного фінансового становища задля збереження єдиного на Рівненщині середнього навчального закладу, який формував інтелект української нації. Серед засновників товариства був і Р. Ішук, адже в Рівненській українській гімназії навчалися його доньки. Однак ця громадська організація заявила про себе лише декларативно, бо відразу ж після подання статуту до Рівненського повітового відділу надійшло розпорядження від польських урядовців про збір інформації на всіх членів товариства.

Під час навчання в гімназії доньок Наталії і Марії очолив батьківський комітет. У 1938 р. з нагоди 15-ї річниці заснування Рівненської української приватної гімназії розгорнув активну роботу зі збору коштів на будівництво власного гімназійного приміщення [2, с. 210].

Ще один цікавий факт: у другій половині 30-х років Р. Ішук через розбіжності з польськими урядовцями залишив роботу в повітовому сеймику, після чого прослухав у Львові курси ведення банківської справи. Він створив у Рівному філію львівського Промбанку та керував її роботою. У 1939 р. з початком Другої світової війни Р. Ішук переймався банківськими вкладами населення. А оскільки вкладників на той момент було ще небагато, він особисто велосипедом об'їжджав їх, щоб віддати кошти. Це був приклад «його чесноти» [7].

Вересневі дні 1939 р. залишилися назавжди в пам'яті Наталії Ішук-Пазунок: «...ми побачили через вікно, як проходить якесь військо у зношених шинелях, понуре і мовчазне. Бабуня, поглянувши,

сказала придавленим голосом: «Большевики прийшли». ... Впродовж неповних трьох тижнів вивезено з Рівного усе з склепів на схід у тягарових автах. ... Місто опустіло. Закрито електровню, сказано було світити нафтовими лампами, притому треба було вистояти в черзі за «керасином». ... Життя було сірим і мовчазним. У місті відбувалися мітинги партійців, на які мусіли йти всі. Коли згадувалося ім'я Сталіна, всі мусіли плескати в долоні. Часто лунали вулицями співи червоноармійців «Катюша» або «Я другой такой страны не знаю, где так вольно дышит человек» [9].

Встановлення радянської влади у вересні 1939 р. позначилося на реорганізації освіти. Гімназію перетворили на десятирічну школу, у якій Р. Іщук викладав географію та біологію. Узимку 1940 р. його ночами викликали до НКВД на «дискусію». Допити тривали два тижні, і після безсонних ночей він ішов на роботу. Після чергового допиту йому в категоричній формі поставили вимогу щодо співпраці, удавшись до погроз. Та, на щастя, все несподівано затихло. Як зауважила Надія Яківна: «Може, хотіли дотягнути шкільний рік до кінця» [10]. За щасливим збігом усієї родині вдалося уникнути репресій.

У перші місяці нацистської окупації частина української інтелігенції, яка вірила у відродження самостійної Української держави, пішла на співпрацю із новою владою. Для контролю за станом шкільництва в містах при гебітскомісаріатах утворили відділи освіти. Влітку 1941 р. в Рівному організували міський відділ народної освіти. Керівником призначили О. Ковальського, а головою науково-методичної ради – Н. Шульгину-Іщук. У Рівному відкрили дві гімназії – гуманістичну імені Т. Шевченка та математично-природничу імені І. Мазепи [3, с.160], де Надія Яківна викладала математику, а Роман Августинович – географію. Окрім того, Р. Іщук входив до відновленого товариства «Просвіта».

Через декілька місяців, після закриття обох українських гімназій, відділу освіти вдалося зберегти ще на деякий час технічну та торговельну школи, для яких були розроблені навчальні програми. Але й ці школи через кілька місяців німці заборонили. І тому керівництво міського освітнього відділу переймалося тим, що учні сьомих та восьмих класів не змогли отримати свідоцтво про закінчення навчального закладу. Для таких учнів відкрили «матуральні курси» (випускні), директором яких призначили Н. Шульгину-Іщук. На курси приймали учнів з освітою не нижче, ніж шість класів гімназії. Записалося на курси близько 500 осіб (із Рівного та навколишніх населених пунктів), із яких 330 склали іспити та отримали свідоцтво про освіту. Були організовані курси вивчення німецької мови, буцімто для майбутніх перекладачів, які проводив Р. Іщук та інші особи. На курси записалося чимало молоді, яка змогла в такий спосіб уникнути примусового вивезення на роботу до Німеччини [6].

Ще одна сторінка діяльності Р. Іщука в Рівному в період нацистської окупації – переховування євреїв. Він вільно розмовляв німецькою мовою і тому спільно з представниками місцевої української влади опікувався долею ув'язнених. З цього приводу навіть один раз у складі делегації разом із П. Бульбою зустрівся з рейхкомісаром Еріхом Кохом. Ризикуючи власним життям і життям рідних, він переховував знайомих євреїв, зокрема лікарів та їхні родини, у себе вдома, а також переміщував їх по різних місцях. Одного разу наразився на небезпеку й був доставлений до Е. Коха, проте зумів вийти звідти із посвідкою про своє звільнення. У 1991 р. єврейський комітет у США відзначив заслуги Р. Іщука у порятунку євреїв від голокосту [7; 8].

У червні 1944 р., після звільнення Рівного і встановлення радянської влади, сім'я Іщуків виїхала з міста, а в липні вони назавжди покинули рідну землю. Їхній шлях проліг на Захід, до Німеччини, де їм довелося здолати великі життєві труднощі в таборах для біженців. В еміграції Роман і Надія Іщуки продовжили педагогічну та організаційну працю. У м. Аусбурзі (Баварія) у таборі біженців вони працювали в Українському університеті (Український вільний університет, який перемістився із Праги). Надія Яківна викладала математику, а Роман Августинович – географію України. У 1949 р. вони переїхали до родичів у м. Честер (штат Пенсильванія, США), а згодом у м. Філадельфію, де й оселилися. Упродовж 1953–1955 рр. Р. Іщук був директором школи українознавства «Рідна школа», пізніше викладав географію та історію України в середній католицькій школі для дівчат – Академії св. Василя Великого. Помер Р. Іщук 11 листопада 1977 р. на 97-му році життя. Похований на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Баунд-Бруці (США) [6].

Висновки. Отже, життєвий шлях Романа Іщука сповнений національно-державницьких прагнень і палких патріотичних почуттів. Невичерпний потенціал активної громадянської позиції сприяв відстоюванню ним політичних, економічних, культурницьких прагнень українського народу. Особливо виразно це простежується у волинський період життя.

Джерела та література

1. Давидюк Р. П. З поляками за Україну: Наддніпрянська еміграція в суспільно-політичному житті міжвоєнної Волині : монографія / Р. П. Давидюк. – Рівне : ПП ДМ, 2014. – 174 с.

2. Доброчинська В. Рівненська українська гімназія (1923–1939 рр.) : культурно-освітній феномен на тлі доби : монографія / Валентина Доброчинська. – Рівне : ПП Дятлик М., 2016. – 224 с.
3. Доброчинська В. Навчально-освітні заклади м. Рівного в період німецької окупації (1941–1944 рр.) / В. Доброчинська // Слов'янський світ і Україна : зб. наук. пр. на пошану ректора Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту, проф. Р. Постоловського. – Рівне : Вид. О. Зень, 2011. – С. 159–166.
4. Кучерепа М. Волинське українське об'єднання (1931–1939 рр.) : монографія / Микола Кучерепа, Руслана Давидюк. – Луцьк : Надстир'я, 2001. – 420 с. : іл.
5. Леонтович О. В. Шульгини: батьки, діти, онуки / О. В. Леонтович. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 96 с.+ 16 с.: іл.
6. Твердохліб П. Спогад про Романа Іщука [Машинопис] / П. Твердохліб // Матеріали приватного архіву Дори Вінницької і Марії Іщук-Варварів (США), надані автору, 2015 р.
7. Спогади про Р. Іщука доньки Марії Іщук-Варварів [Рукопис] // Матеріали приватного архіву Дори Вінницької і Марії Іщук-Варварів (США), надані автору, 2015 р.
8. Спогади про Р. Іщука доньки Наталії Іщук-Пазуняк [Рукопис] // Матеріали приватного архіву Дори Вінницької і Марії Іщук-Варварів (США), надані автору, 2015 р.
9. Спогад Наталії Іщук-Пазуняк [Машинопис] // Матеріали приватного архіву Дори Вінницької і Марії Іщук-Варварів (США), надані автору, 2015 р.
10. Шульгина-Іщук Н. Спогад про українську гімназію в Рівному на Волині [Машинопис] / Н. Шульгина-Іщук. – Філадельфія (США), 1965 // Матеріали із фондів громадського музею історії Рівненської української гімназії.

УДК: 94(477.8)«1944/1953»

Володимир Старжець

ОПІР ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ РАДЯНСЬКОМУ ТОТАЛІТАРНОМУ РЕЖИМОВІ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (1944-1953 РР.)

В науковій статті на основі критичного аналізу архівних документів та верифікації праць українських істориків простежено місце шкільної молоді західних областей УРСР у ідеологічно-пропагандистському протистоянні ОУН і радянської влади. Визначені основні форми та методи інтелектуального опору учнів сталінській тоталітарній системі. Обґрунтовано, що будь-які прояви інакомислення серед учнів західноукраїнських шкіл блокувалися та піддавалися переслідуванню зі сторони радянських державних структур.

Ключові слова: освіта, школа, інтелектуальний опір, пропаганда, тоталітарний режим, ОУН, західні області УРСР, післявоєнний період.

In a scientific article, based on a critical analysis of archival documents and the verification of the work of Ukrainian historians, the place of school youth of the western regions of the Ukrainian SSR in the ideological and propaganda confrontation of the OUN and Soviet power was traced. The basic forms and methods of intellectual resistance of pupils the Stalin totalitarian system are determined. It is substantiated that any manifestations of dissent among Western Ukrainian school students were blocked and persecuted by Soviet state structures.

Key words: education, school, intellectual resistance, propaganda, totalitarian regime, the OUN, the Western regions of the Ukrainian SSR, post war period.

In a scientific article, based on a critical analysis of archival documents and the verification of the work of Ukrainian historians, the place of school youth of the western regions of the Ukrainian SSR in the ideological and propaganda confrontation of the OUN and Soviet power was traced. The basic forms and methods of intellectual resistance of pupils the Stalin totalitarian system are determined. It is substantiated that any manifestations of dissent among Western Ukrainian school students were blocked and persecuted by Soviet state structures.

Formulation of the problem. In terms of development of the Ukrainian state, the construction of a democratic society, complicated war in the east, significantly increased interest in studying various aspects of the national liberation struggle of the Ukrainian past. However, poorly understood, but relevant in the present circumstances, questions remain advocacy struggle between nationalist underground and the Bolshevik regime for influence in the Western Ukrainian youth.

The methodological basis of Article amounted principles of historicism, objectivity and impartiality to the interpretation of events. The study was used chronological and comparative analysis methods events.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1 ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

<i>Карпуніна Тетяна</i> ЗАРОДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СИСТЕМИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	3
<i>Олійник Вікторія</i> ДО ІСТОРІЇ НАРОДНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ВИСТАВ В ЗИМОВІЙ КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ	11
<i>Ващук Дмитро</i> СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ В XIII – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIV СТ.	16
<i>Блануца Андрій</i> СТАРОСТИ/НАМІСНИКИ/ДЕРЖАВЦІ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XV – НА ПОЧАТКУ XVI СТ.: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА СТАТУС	20
<i>Гурбик Андрій</i> САМОВРЯДНІ ЗАСАДИ КОПНОГО СУДОЧИНСТВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО (БІЛОРУСЬКИЙ КОНТЕКСТ)	21
<i>Горобець Віктор</i> КОЗАЦЬКА АДМІНІСТРАЦІЯ ТА МІСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ГЕТЬМАНАТІ: СИМБІОЗ ЧИ КОНФЛІКТНІСТЬ?	26
<i>Шандра Валентина</i> ЦЕХОВІ І РЕМІСНИЧІ УПРАВИ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ САМОВРЯДНИХ ЗАСАД В МІСТАХ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	30
<i>Томчук Любов</i> IWAN FRANKO W KULTURZE UKRAIŃSKIEJ	34
<i>Антипчук Надія</i> ЕПОХАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ	37
<i>Давидюк Руслана, Музичко Олександр</i> АНТОН СТРИЖЕВСЬКИЙ: ШЛЯХ УЕНЕРІВЦЯ ВІД ОДЕСИ ДО РІВНОГО	41
<i>Гон Максим</i> ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНО-ПЕРСОНАЛЬНОЇ АВТОНОМІЇ: ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗУНР	50
<i>Микитюк Тетяна</i> УКРАЇНСЬКЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО У СЕЙМІ І СЕНАТІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У 20-Х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ	55
<i>Шамсутдинова-Лебедюк Тетяна, Лебедюк Єлизавета</i> ОСВІТНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЄВАНГЕЛЬСЬКО- РЕФОРМОВАНОЇ ЦЕРКВИ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	61
<i>Доброчинська Валентина</i> ГРАНІ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ РОМАНА ПЩУКА (1881-1979 pp.)	65

<i>Старжець Володимир</i> ОПІР ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ РАДЯНСЬКОМУ ТОТАЛІТАРНОМУ РЕЖИМОВІ У ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (1944-1953 РР.)	70
<i>Гуменюк Оксана</i> УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА СІМ'Я: СПЕЦИФІКА ПОБУТОВОГО ПРОСТОРУ	75
<i>Kundeus Oksana</i> FEATURES OF THE INFORMATION WAR OF RF AGAINST UKRAINE	78
<i>Візітєв Юлія, Рогожина Катерина</i> ПРОЯВИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ДІАСПОРИ УКРАЇНИ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ	84
<i>Ричко Вікторія</i> ІСТОРИЧНА РОЛЬ ПОЧАЇВСЬКОЇ ЛАВРИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЛІГІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ	88
<i>Приходько Петро</i> ПРОГНОСТИЧНА ОЦІНКА ПОДАЛЬШОЇ ДОЛІ КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА КРИЗЬ ПРИЗМУ ПЕРЕДУМОВ ТА ПРИЧИН ОКУПАЦІЇ КРИМУ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ	93

РОЗДІЛ 2 ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

<i>Озимчук Олег</i> УТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВАНДАЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСТВА	99
<i>Озимчук Олег</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЗВИ ТА ЗМІСТУ РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНИХ ТИТУЛІВ	103
<i>Ціватий Вячеслав</i> ДЖЕФФРІ ЧОСЕР (1340-1400) – ДИПЛОМАТ, ПОЛІТИК, ПОЕТ (У ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ВИТОКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ДИПЛОМАТІЇ)	107
<i>Константинов Валентин</i> СОБІТИЯ 1611 В РУМЫНСКИХ КНЯЖЕСТВАХ И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ СУДЬБЫ МОЛДАВСКОГО КНЯЖЕСТВА	113
<i>Вавуліч Валентин</i> ОСМАНІЗАЦІЯ БАЛКАН. АКТ І. ЗАВОЮВАННЯ І ВОЛОДАРЮВАННЯ (ДО ПОЧАТКУ ХІХ СТ.)	118
<i>Шерстюк Руслана, Стоколос Надія</i> СКАСУВАННЯ ОСЕРЕДКІВ ОРДЕНУ ПІАРІВ У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ЧИННИКИ ТА НАСЛІДКИ	122
<i>Сєвєрова Ольга, Биков Олександр</i> РОСІЙСЬКИЙ БОНАПАРТИЗМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ (ХІХ-ХХ СТ.)	128
<i>Плюта Наталія, Валюх Людмила</i> АНГЛО-ФРАНКО-НІМЕЦЬКЕ КОЛОНІАЛЬНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В АФРИЦІ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ СТ.): ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ ЗАРУБІЖНИМИ ДОСЛІДНИКАМИ	132

Щавлінський Микола СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У БІЛОРУСІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1918 РР.)	141
Жилюк Сергій ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТУ РЕЛІГІЙНОГО РЕФОРМАТОРСТВА ТА ЦЕРКОВНОГО ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ НА ВСЕРОСІЙСЬКОМУ ПОМІСНОМУ СОБОРІ 1917-1918 РР.	145
Боголейша Свєтлана ПРИЧИНИ И ЭТАПЫ СОЗДАНИЯ ЛИТОВСКО-БЕЛОРУССКОЙ ССР (CAUSES AND STAGES OF CREATION OF THE LITHUANIAN-BYELORUSSIAN SSR)	149
Levchuk Iryna THE POLITICAL MEANING OF WOMEN'S ORGANIZATIONS IN THE SECOND POLISH REPUBLIC: THE NATIONAL FACTOR	153
Шульган Марина УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ КОНФЛІКТ 1943 РОКУ: ІСТОРИЯ ТА СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ	161
Pawlak Mateusz WYBRANE WSPOMNIENIA WOJENNE WIEŹNIÓW NIEMIECKIEGO OBOZU KONCENTRACYJNEGO AUSCHWITZ-BIRKENAU	164
Нак Elżbieta ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ ZDZISŁAWA BEKSIŃSKIEGO	171
Кузло Дарина ВПЛИВ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД НА ПРОЦЕС ПАДІННЯ КОМУНІСТИЧНИХ РЕЖИМІВ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ТА В УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	175
Опанасюк Тетяна ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА РФ 2000 р.: ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ	180
Kaczmarzyk Jan PRZYCZYNY I SKUTKI WOJNY NARKOTYKOWEJ W MEKSYKU W LATACH 2004-2010	185
Опанасюк Ірина ТРАДИЦІОНАЛІЗМ ТА ВЕСТЕРНІЗАЦІЯ В ПРИЗМІ СИСТЕМИ ДЖЕРЕЛ ПРАВА І ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	187
Вавуліч Валентин, Черній Валерій СУЧАСНИЙ СТАН ТУРЕЦЬКО-БОЛГАРСЬКИХ ВІДНОСИН	191

РОЗДІЛ 3 ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Федоришин Микола ЗАХІДНИЙ КОРДОН ПЕРЕСОПНИЦЬКОЇ ВОЛОСТІ У ХІІ СТ.	196
--	-----

<i>Десятничук Ігор, Десятничук Ілля</i> ВИБОРИ ДО ПЕРШОЇ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У ВОЛИНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ	204
<i>Бородинська Ліна</i> СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН У С. ПОСНИКОВІ НА РІВНЕНЩИНІ (1918-1939 РР.)	209
<i>Ярошик Роман</i> ГОЛОКОСТ У МІСТІ РІВНЕ	215
<i>Галуха Любов</i> РУСИФІКАТОРСЬКА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	217
<i>Грималюк Оксана</i> БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКОВНИХ БРАТСТВ ВОЛИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	225

РОЗДІЛ 4

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

<i>Підлужна Ольга</i> ДОКУМЕНТАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ІСТОРІЇ П'ЯТИДЕСЯТНИЦЬКИХ ГРОМАД НА ВОЛИНІ	231
<i>Мартинчук Світлана</i> ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	236
<i>Гончар Ольга</i> УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ ХІХ СТ. (ДО 200-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА)	244
<i>Пазюра Наталка</i> ЗМІСТ ТА ХРОНОЛОГІЧНІ МЕЖІ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАРОГО УКРАЇНСЬКОГО КОНСЕРВАТИЗМУ	248
<i>Кузьміна Ірина</i> РОЛЬ МЕЦЕНАТІВ У РОЗВИТКУ НАУКИ ТА КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ Ф. ШТЕЙНГЕЛЯ)	251
<i>Постоловський Руслан</i> «ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 Р. У НОВІТНІЙ ЧЕСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	257
<i>Батуріна Світлана</i> УКРАЇНА В ПІДРУЧНИКАХ З ІСТОРІЇ СУСІДНІХ КРАЇН (РОСІЯ, ПОЛЬЩА, БІЛОРУСЬ)	261
<i>Михальчук Роман</i> НОВІ СВІДЧЕННЯ ПРО ГОЛОКОСТ У МІЗОЧІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ УСНОІСТОРІЧНОГО ПРОЕКТУ В ЛИПНІ – СЕРПНІ 2016 р.)	265
<i>Голубеў Валянцін</i> АБШЧЫНА Ў БЕЛАРУСІ ХVІ-ХVІІІ СТ.: ЭВАЛЮЦЫЯ ТЭРМІНА	274

РОЗДІЛ 5 РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Дятлов Володимир

АКТУАЛЬНЕ ВИДАННЯ НА ТЛІ ПРОЦЕСУ «BREXIT»

(Рецензія на монографію: Грубінко А.В. Велика Британія в системі європейської зовнішньої і безпекової політики (1990-2016 рр.): монографія / А.В. Грубінко. – Тернопіль: Осадца Ю.В., 2017. – 640 с.)279

Томчук Любов

ІСТОРІЯ «ВІКУ ЖІНОК»282

Галуха Любов

ЦЕРКВА ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТИЯН-БАПТИСТІВ

СЕЛА ПОСНИКІВ НА РІВНЕНЩИНІ

(Рец.: Бородинська Л. Осібно, але воєдино.

100-річчя церкви євангельських християн-баптистів с. Посників на Рівненщині. –

Рівне: Дятлик. – М., 2017. – 296 с.)293

Вирський Дмитро

МОНАСТИРСЬКІ МАЄТНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІСЦЕВЕ УПРАВЛІННЯ

ТА САМОВРЯДУВАННЯ НА КРЕМЕНЧУЧЧИНІ ПІСЛЯ КОЗАЦЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

СЕРЕДИНИ XVII СТ.294

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 29

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук, Владислав Самсонюк**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 1.12.2017 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Наклад 300. Обл.-видав. арк. 35,6. Замовлення № 209/1.

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
вул Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

А 43 Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного ун-ту. – Вип. 29. – Рівне : РДГУ, 2017. – 305 с.

УДК 94(477) + 94 (100)
ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017